

Живан ЖИВКОВИЋ

## ПРИЛОЗИ ЗА ПОЕТИКУ СИГНАЛИЗМА

Мирољуб Тодоровић: *Ка извору сивари*, »Зенит«, Београд, 1995.

Књига Мирољуба Тодоровића *Ка извору сивари (Прилози за ђоетичку сићнализма)* обухвата поетичке текстове који су разврстани у неколико целина, како према њиховом тематском усредсређењу тако и према начину како су обликовали. Мозаичка структура рукописа подсећа на претходне Тодоровићеве књиге у којима се бавио поетичким питањима сигнализма као покрета чији је осивач и теоретичар – на структуру *Сићнализма* (1979), *Дневника аватјарде* (1990) и *Ослобођеној језика* (1992). Сличну структуру, иначе, имају и две полемички интониране Тодоровићеве књиге – *Шћей за шуминдере* (1984) и *Певци са Бајлон-сквера* (1986), у којима су објављени текстови изразитије усмерени на практична питања поетике и конкретног сигналистичког стваралаштва, односно сигнализма као авангардног покрета и његовога статуса у савременој српској књижевности и књижевно-критичкој мисли о њој.

Ако је борбена фаза сигнализма минула и ако су управо поменуте полемичке књиге Мирољуба Тодоровића најавиле извесно затишје на релацији *сићнализам – шћекућа српска ђоезија*, потребе да се употпуни књижевно-естетички опис овога нашег »изма« нису нестале, што потврђују с једне стране новија истраживања сигналистичке уметности која обављају стручњаци различитих профила, а са друге, интензиван и изузетно плодан рад оснивача сигнализма и то како на плану стваралачком (поетском) тако и на теоретском (поетичком).

Прилози за поетику сигнализма, објављени у књизи *Ка извору сивари* – упркос разликама у погледу смислоне усмерености, дужине, типа »писма« којим су реализовани, итд. – прилози су у правом смислу речи јер се у њима дограђује, од почетка иначе отворена, поетика овога покрета и уметничког концепта, по много чему јединственог у српској култури и то не само нашега времена. Исписивани током тридесетогодишњег рада, повремено објављивани у песничким збиркама или пригодно, у књижевној периодици као интегрални чиниоци целовитог, добро осмишљеног уметничког пројекта, ови записи изоштравају извештан број питања која су се појављивала у сигнализму током његовог тридесетогодишњег постојања и трајања и решавала »у ходу« његове теорије и праксе, али садрже и низ одговора којима се, такође не малобројна,

бела и тамна места у тој теорији и пракси осветљавају, смисаоно одређују, а сама поетика употпуњује и заокружава. И овога пута, у средишту Тодоровићеве пажње нашле су се категорије на којима се темељи сигналистичка поетика и које одређују међе ауторовог песничког космоса – категорије *Време*, *Простор*, *Материја*, *Енергија* и *Језик*. Сразмерно обиму, у књизи *Ка извору сивари* можда је језику посвећено више записа него у претходној поетичкој Тодоровићевој књизи – која је већ од наслова предочила свој главни предмет – *Ослобођени језик*. Као и у тој, и у овој књизи језик се промишља са више аспеката дисциплина које га проучавају – од лингвистике до најшире схваћене философије и философије језика као једне од њених све актуалнијих грана. Мада му се не могу оспорити несумњиво солидна знања из ових дисциплина и умешност у укључивању најразличитијих искустава у властити дискурс, читалачку публику ће најпре и највероватнији привући они записи који су уобличени као песме у прози, односно, као песме слободног стиха. Таквим записима у књизи посвећена су два одељка у целости – први под насловом *Textum* и други под насловом *Говор жудње*, мада ће се овако моделовани текстови сретати у још неколико целина (у завршној, под насловом *Манифест ајџрона*, на пример). Лудичка хеуристичка сигнализма и његова наддраматика – о којој се иначе говорило и у *Ослобођеном језику* – препознају се и у овим стиховно уређеним фрагментима чији је тематски регистар изузетно разуђен, а искази изразито асоцијативног набоја.

У одељку *Textum* поетско/поетичку мапу Тодоровићевих опсервација одређују наслови: *Текст уица језик*, *Заишнућа реч*, *Маичност исања*, *Другачија уишреба језика*, *Зрачење и несјајање*, *Трагови разлике*, *Помакнуће границе збиље*, *Прећа дела*, *Елементи дисања*, *Расути говор*, *Несводљивост изговореној*, *Поешика ирејрека*, *Знак је шек ирчин*, *Ка извору сивари*.

Познаваоцима ранијих песничких и поетичких књига Миролуба Тодоровића неће бити тешко да у овим необичним песмама (у којима се оне саме подвргавају промишљању као поезија и уопште као чин стварања у језику) уоче нов начин истраживања феномена језика, поезије, креације као атрибута па и супститута саме егзистенције *homo ludens*, чије поимање стваралаштва одређује жеља за тоталном, неограниченом и ничим спутаном комуникацијом и напор да се језик као средство тако »способи« да омогући комуникацију ове врсте. Отуда су разумљива Тодоровићева истрајна настојања да се стваралачки (и рушилачки и градилачки истовремено) »сиђе у дубину, у отворени понор језика«. Отуда неуморно инсистирање на »сигналистичкој свести о новим, још неоткривеним могућностима језика« и, наравно, уверење да је сигнализам више од других авангардних »изама« код нас раскрилио двери царства креативне слободе, померајући *бит уметничкој* са дела на сам *иосиуиак* и везујући ту *бит* за »материјал и начин уметничке производње«, а не искључиво за личност аутора, о чему се говорило у традиционалним естетикама и поетикама. Разумевајући песнички говор као питијски и за ствараоца и за примаоца (додали бисмо: и за тумача), Тодоровић је настајао да га учини транспарентнијим, да га »прозрачи« – како би

рекао Љубиша Јоцић – и то је на најбољи начин показао у својим конкретним песничким радовима па и у овим мета-песмама из циклуса *Textum* и *Говор жудње*. Ево како гласи метапесма *Говор жудње*:

*речи постојају извори  
залога за будућности  
у расиламсалом мирису материје  
јаросан  
и неомирљив  
јовор жудње  
стварају нову реалности  
из семантичке несигурности  
језика  
шекси  
– артикулација лавине  
над расшоченим шемелима  
запрепаном бишка*

Не мању пажњу читаоца побудиће свакако и одељак под насловом *Језик и неизрециво* у којем је аутор сабрао сасвим кратка запажања – фрагменте који се, у погледу садржаја, начелно могу обухватити појмовима из наслова. По обиму најопсежнији, овај одељак елиптичних записа на најимпресивнији начин говори о отворености и пространствима сигналистичког космоса, али и о широко размакнутом духовним хоризонтима Мирољуба Тодоровића. С обзиром на то да је о природи оваквих фрагмената било више речи у осврту на књигу *Ослобођени језик*, овом приликом би се могла истаћи још само понека њихова карактеристика – а прва од њих је, свакако, њихова уклопљивост у све оно што је до сада у сигнализму реализовано и што чини релативно кохерентан корпус или галаксију коју је у нашој средини успоставио овај »изам«, односно, његов оснивач. Будући да су настајали током рада на конкретним песничким пројектима или да су се кристалисали као сажете опсервације након промишљања остварених резултата и искустава стечених након безбројних експеримената ови фрагменти имају и вредност докумената о урађеном, оствареном, о пређеном путу, али и вредност својерсног ауторовог подсетника о ономе шта би још ваљало истражити и урадити, и на плану теорије, и на плану сигналистичке праксе. Зато је разумљиво да је велики број фрагмената аутор упитно интонирао. Известан број су констатације о нечему што је већ елаборирано, а има и таквих фрагмената у којима се само региструју претпоставке које ће своју проверу доживети у неком будућем пројекту. Такође, има неколико десетина фрагмената који се обликом и општошћу порука граниче са афоризмом, као и оних у којима су крајње концизно саопштене дефиниције поједних сигналистичких жанрова, односно, запажања којима се допуњују постојеће дефиниције, изложене у манифестима или другим опсежнијим поетичким текстовима. Допуне ранијим одређењима жанро-

ва на пример, излагане су и у другим одељцима књиге, а нарочито у ономе који је насловљен као *Поетика сигнала*.

У том погледу, занимљиви су записи о стохастичкој поезији (*Заумна оширица језика*), сиџентистичкој, гестуалној, али и о неким питањима на којима се у поетици сигнала посебно инсистирало (чин комуницирања, естетска провокација, простори проширених песничких медија, уметност и игра, позиција лирског субјекта у авангардном артефакту, језик као песничка материја и имагинација као песничка енергија, егзоестетика, итд). У овима, али и у другим записима појмовник сигнала као авангардног уметничког концепта не само да је обogaћен десетинама нових јединица него су многе од постојећих садржајно употпуњене и представљају релативно поуздану грађу за израду *речника сигнала*. Израда оваквог речника била би круна лепенцијама дугог, поетски и поетички стрпљиво и систематски обављаног посла Миролуба Тодоровића.

У књизи *Ка извору сивари* има одељака у којима до израза долази Тодоровићева склоност ка есејистичком исказу, али и способност аналитичког мишљења и ефектно изведених синтетичких судова на релативно малом простору есејистичког записа. Оваквих есеја понајвише је у одељку *Где је њрсиор њесме?*, а неки од њих кореспондирају с текстовима из првог одељка (*Месечев знак*), и на унутарњем, али и на спољашњем, формалном плану. У трагању за простором песме, Тодоровић се задржавао на више – за поетику сигнала релевантних – појмова или питања, на пример, као што су: иновација, слово/језик, деструкција речи, простор визуелне песме, гола реалност речи, итд. Занимљиво је да су у овоме одељку објављена и два дужа текста – један посвећен питањима сигналистичке поетике, а други концептуалном песништву, као и три краћа, поетски (ако не и лирски) надахнута, тако да се могу сматрати особеним песмама у прози. Реч је о текстовима: *Смрти њрсиор њесме*, *Језик који јесам* и *Ако си њесма*. Аутор који је, како се видело, језик сматрао песничком материјом, а имагинацију песничком енергијом и који је у једном запису нагласио да треба »певати тако као да пре тебе нико није певао«, у ова три текста показао је како се може (о)певати и она »материја« која до сада није спадала у поезију, да је и даље остао уверен – у складу с почетним начелима сигнала – да је »могуће све претворити у песму«. Илустрације ради, ево само почетка текста *Ако си њесма*:

*Ако си њесма њре њесме и њре мене. Ниси.*

*Ако си њесма-јовор, њесма-језик, њесма-биће и била си и бићеш њесма-игра њепредвидљива и њухвајљива, њшум руде на језику мајлен«, руда да и њрудна од значења и мајлених озрачавања сојсћвеној језичкој бивсћва, свейша чињеница и сивари, чин јовора шийо «крз мене сйруји као јусйша крв«. Чин крви и чин мене. Јеси.*

Прилози за поетику сигнала у овом Тодоровићевом делу су сведочанство и више од сведочанства, о свом аутору пре свега, а онда о уметности коју је промовисао у нашој култури. О уметности која још увек траје, богатећи се и богатећи нас свакодневно, од почетка до данас настојећи да сачува своју планетарну оријентацију и карактер. Једном речи: *Ка извору сивари* је књига која ће засводити бар једно крило дуго година грађеног сигналистичког здања.